

Posudek oponenta disertační práce mgr. Nikolý Růžičkové
“Správa a úřadování města Krupky v raném novověku.
Vývoj městské správy do roku 1710”
předkládané v roce 2023 na Katedře pomocných věd historických

a archivního studia FF UK

I. Stručná charakteristika práce

Disertační práce mgr. Nikolý Růžičkové se na základě široké pramenné heuristiky věnuje dějinám a zejména správnímu vývoji (v linii městské a horní správy) horního města Krupky od sklonku 15. století do roku 1710.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Jádrem práce je oddíl, věnovaný správnímu vývoji města, církevním poměrům a rozvoji hornictví (tj. klíčové hospodářské činnosti v Krupce). Ten je rozdělen do pěti podkapitol – časových úseků dle periodizace, kterou autorka zvolila. Tato struktura umožnila autorce přehledně rozvrhnout materiál, avšak samotný výklad trpí přesto určitou chaotičností a interpretační nedotažeností. Je nicméně záslužné, že veškerá zjištění jsou pečlivě doložena citacemi z primárních pramenů v poznámkovém aparátu. Další oddíl, v němž jsou velmi stručně představeni úředníci městské a horní správy, doplňují přehledné tabulky se všemi v pramenech zachycenými jmény, což je základem pro správní dějiny města. Zásadní důležitost má pak rozsáhlá pramenná příloha, vlastně městský listinář, zpracovaný po ediční stránce s příslušnou akribií. Celkově lze tedy práci hodnotit jako poněkud nevyrovnanou, leč s významnými přínosy.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Zde bych se chtěl vyjádřit k některým obecnějším i konkrétním věcným nedostatkům a položit některé otázky.

Nejasné je časové vymezení práce, chybí jeho zdůvodnění v úvodu. Proč práce končí rokem 1710, se čtenář dozví až na s. 97; jde o konec zhruba stoletého období, kdy byla Krupka ve správě šternberského rodu. Proč právě k tomuto roku? Je to zdůvodněno stavem pramenné základny?

Utřídění materiálu:

Rozdělení do tří oddílů pro jednotlivá období podle periodizace dodává práci na přehlednosti, není však zdaleka důsledné (například první fáze sporu se Šternberky je líčena v oddílu hornictví III.3.3.; kapitola o správě města III.4.1. začíná přehledem stavu kostelů apod.).

Právní postavení města:

Není jasně řečeno, jaký byl právní status Krupky v jednotlivých obdobích: kdy šlo o město vrchnostenské, královské (?) nebo komorní. Z toho vyplývají i některé další terminologické nejasnosti. Tak například v roce 1529 se mihne postava královského hejtmana; tj. v krátkém období 1528-30, kdy bylo město královským majetkem – ergo bylo městem komorním. To ale není verbis expressis řečeno. Podobně po konfiskacích roku 1547 nastupuje Volf z Vřesovic; který získal Krupku „z pověření krále“ (s. 41). Byl tedy Vřesovec královským rychtářem?; jinde je uváděn i jako „pán na Krupce“, nebo jako „správce“. Teprve k roku 1579 se říká, zřejmě správně, že město spravovala česká komora.

Držitelé – vrchnosti:

Autorka rekonstruuje kontinuální sled jednotlivých šlechtických majitelů města (s výjimkou období, kdy bylo komorním majetkem). Nejasné je ovšem střídání šternberských majitelů Krupky mezi kapitolami III.4. a III.5. Nejprve se dozvíme, že Krupku koupila roku 1677 Clara Bernardina z Maltzanu, manželka Václava Vojtěcha ze Šternberka. Roku 1700, po smrti svých mladších bratrů a synovce „se jevil jako jediný ze Šternberků vhodný pro převzetí krupského panství Václav Vojtěch“ (s. 94), který potom spravoval Krupku až do své smrti roku 1708. Vdova Clara Bernardina ale žila až do roku 1719. Kdy převedla majetek na svého manžela? Evidentně něco nesouhlasí.

Přistěhovalci ze Saska:

V 3. kapitole na s. 39 se objeví zmínka o saské kolonizaci. Šlo o důlní odborníky? Jak fungovalo soužití s původními obyvateli? Co víme o sociálním složení obyvatel Krupky v 16. století? Odpovědi vesměs nenacházíme. A co hůř, ani přiznaně otevřené otázky. Uznávám samozřejmě, že práce zaměřená na dějiny správy nemůže plošně postihnout všechny aspekty městského života. Ty otázky by ale měly být položeny a někde by mohla být naznačena i možnost jejich budoucího zodpovězení, vzhledem k vynikajícímu přehledu o pramenech, který autorka má.

Cvilink:

Velmi zajímavá je pasáž o tkalcích cvilinku a jejich výrobcích, důležitých pro horníky. „Látka měla být dlouhá 30 loktů a široká sedm čtvrtin lokte“ se prodávala za dohodnutou cenu (s.47). Opět velmi dílčí informace. Šlo o jakousi smluvní míru (jednotku), či konkrétní rozměry kusů, které byly horníkům prodávány?

Náboženské poměry:

Kulturně podstatnou otázku luteranizace autorka „vyřídila“ jen sestavením pořadí duchovních správců v Krupce a několika nesoustavnými zmínkami o jejich vztahu s místními. Opět chybí interpretace nebo alespoň otázky. Proč se objevuje první luterský farář v Krupce až roku 1576, což je poměrně pozdě? Jak luteranizace postupovala v blízkých krušnohorských městech a sídlech? Jak souvisí s přílivem saských přistěhovalců?

Jen stručně zmíněny jsou první aktivity pražských a chomutovských jezuitů v Krupce a Bohosudově. Roku 1651 měli patres převzít objekt františkánského kláštera (s.88). To je ale překvapující informace, jestliže na s. 61 čteme, že již na jaře 1621 předala městská rada minoritský klášter do rukou jezuitů. Příliš se nedovídáme ani o tom, jaká byla hierarchie, resp. funkce jednotlivých krupských kostelů v raném novověku.

Nejasná titulatura horních úředníků:

Na s. 39 se poprvé objevuje zmínka o hormistrovi; v kapitole III.2.3 na s. 56 poprvé uváděn královský správce – autorka tak překládá titul úředníka, který se německy nazýval Zollbereiter (!?). O něm se dále dočteme, že „stál v čele vedle hormistra“, dále v textu je též jmenován jako celní správce (to je snad přesnější překlad výrazu Zollbereiter). Roku 1684 se objevuje inspektor horního úřadu, na s. 88 pak čteme „Šternberk se však v této záležitosti nevzdával a místo horního inspektora uvedl do funkce horního správce“. Je to trochu nepřehledné a ani v kapitole IV nenajdeme vysvětlení. Jaké bylo postavení těchto úředníků navzájem a vůči Krupským?

Obchod cínem, vývoz:

Zcela nedostatečně je zpracováno další nakládání s vytěženou rudou, otázky obchodu s ní a předpokládaný export. Na s. 57 čteme o smlouvě s Lipskem (o té smlouvě se dovídáme, že byla složena částka 1400 zlatých „jako náklad na horní činnost“ a dále jaká byla aktuální cena cínu). Co ale bylo předmětem té smlouvy? Dodávky cínu do Lipska? Na řadě míst v disertaci čteme o celních poplatcích, celním správcí apod. Z toho bych dedukoval, že se podstatná část vytěženého cínu vyvážela. Nikde není explicitně řečeno, že se cín vyvážel do Saska (nebo i jinam?). Že se to dělo, vyplývá i z faktu, že roku 1572 slyšíme o zákazu vývozu cínové rudy. Mluví-li se o cenách cínu (resp. cínové rudy), nikde nezjistíme, zda jde o cín vytěžený, o cín exportovaný (na s. 92 se mluví o hraničním clu), zda se

uplatňovala nějaká cenová regulace a kdo ji určoval? Promiscue jsou užívány také termíny mýto z cínu a desátek z cínu. A vrchnosti se platil poplatek za „důlní dílo“ nebo za vytěženou rudu?

K přehledu správních úředníků a úřadů (kap. IV):

Opět se tu naskytá několik nezodpovězených otázek: Proč byli purkmistři čtyři a jak měli rozdělené kompetence či jak fungovalo jejich střídání? 12-členné rady byly běžnou praxí již od středověku, nikoliv až po roce 1620. Na hospodářské inspektory městská rada dohlížela, byli tedy subdelegovaným úřadem?

Na základě shromážděných jmen by bylo vhodné provést analýzu, jak konkrétní měšťané procházeli různými úřady městské a horní správy. Zda například ze sboru obecních starších „postupovali výš“, do rady. Jak se „prolínala“ horní správa a městská správa?

1. *Struktura argumentace.*

Jak z předchozích výtek plyne, právě srozumitelnost a přehledné členění výkladu podle stanovených problémových okruhů, respektive interpretace shromážděné pramenné materie není nejsilnější stránkou této disertační práce.

2. *Formální úroveň práce*

Formální aparát práce je v pořádku. V jasnosti vyjadřování a ve stylistice má však autorka rezervy. Problémem celé práce, a to i metodickým problémem, je převládající „kronikářská styl“, tedy pouhé chronologické řazení faktů.

Vyskytne se i pár terminologických „nedorozumění“:

„Čtyři **nestraníci**“ (k řešení hraničního sporu, s. 35) – vhodnější by bylo „nestranné osoby“.

„Adam ze Šternberka nařídil **odvod** 18 osob“ (s. 61). Jde o skupinu představitelů města povolanych do Prahy.

V domech nalezené a posléze spálené protestantské knihy určitě nelze označit za **kontraband**, tedy pašované či jinak utajované nebo ukrývané zboží (s. 72).

Pojem **urkatholisch** nelze překládat jako „starokatolický“ (s. 80). Tento pojem „obsadila“ starokatolická církev. „Urkatholisch“ znamená prostě katolický ve smyslu tradičního křesťanství.

Budín je pravděpodobně Budyně nad Ohří s. (81).

Na řadě míst se mluví o „**vzdání úcty**“ vrchnosti. Míněn je pravděpodobně hold.

Zcela zmatečný je překlad prvního z 12 nařízení Ludmily Benigny ze Šternberka: „zákaz uvést do úřadu duchovní na faru a do farního kostela bez prokázání, že jsou řádnými **kolátory**“. Duchovní uvedení k beneficiu nebyli kolátory! Kolátorem byla vrchnost, držitel podacího práva.

3. *Práce s prameny či s materiálem*

Práce s literaturou:

Zásadní položkou ze starší literatury k dějinám Krupky je práce Hermanna Hallwicha¹, dosud jediné souhrnné zpracování dějin Krupky. Autorka z této knihy pochopitelně těží (podle vyhledávače 56 citací), to je v pořádku, ale v úvodní kapitole postrádám její zhodnocení; regionálně-historická německá literatura ostatně není v této kapitole vůbec zmíněna. Některé tituly jsou sice uvedeny například v poznámkách 102 a 104, ale ty se zase neobjevují v závěrečném seznamu literatury. Tamtéž pak chybí kniha, jež se mj. Hallwichovou prací nad dějinami Krupky zabývá.² Dále bolestně chybí studie historika

¹ Hermann Hallwich, *Geschichte der Bergstadt Graupen in Böhmen*, Prag 1868.

² Jan Kilián – Robert Rebitsch – Milan Svoboda, *Hermann Hallwich 1838-1913. Historik, politik, byrokrat, sběratel a básník*, Praha – Teplice 2015, zde zejména s. 31nn.

českého Krušnohoří Petra Jančárka.³ Absentující starší literatura se nutně odráží i v izolovanosti zkoumání vývoje Krupky, bez alespoň letmého srovnání s dalšími horními městy českého i saského Krušnohoří (Jáchymov, Horní Blatná, Boží Dar, Kraslice, Annaberg).

Práce s primárními prameny:

Autorčinu práci s primárními (archivními) prameny je naopak třeba velmi ocenit. Základem bylo vytěžení fondu Archiv města Krupky v SOkA Teplice, kde si autorka brilantně poradila s rozsáhlým fondem dochovaných městských knih. Klíčovým pramenem se ukázala zejména Weinerova pamětní kniha. Autorka registruje i další fondy a pramenné celky, zejména fond Staré Montanum v Národním archivu (doplnil bych ještě fond České komory, resp. Staré a Nové manipulace, kde by pro Krupku relevantní komorní spisy mohly být), a dále příslušné fondy Saského zemského archivu v Drážďanech, jakkoli nemohly být pochopitelně všechny v plnosti využity.

4. *Vlastní přínos*

[Je práce pouze mechanickým kompilátem, nebo autor své primární i sekundární prameny přetavuje v nějaký nový, organický celek a vnáší do tématu nějaký vlastní pohled?]

Zásadním přínosem disertace Nikolý Růžičkové je důkladná práce s primárními prameny. Nejtrvalejším přínosem je sestavení městského listináře (či pramenné antologie) k dějinám Krupky v období raného novověku, které se může stát východiskem strukturované syntézy k dějinám města. Nejpopovolanější autorkou takové syntézy může být přirozeně sama autorka disertace.

Dotazy k obhajobě

Výše jsem položil celou řadu otázek, zde bych se omezil na tu, kterou pokládám za nejdůležitější vzhledem k tomu, že šlo o základ prosperity města Krupky:

Prosím o přehledné vysvětlení systému prodeje cínové rudy, jaká byla při tom úloha jednotlivých zúčastněných úředníků a co se komu platilo.

IV. Závěr

Navzdory nedostatkům, na které jsem upozornil, považuji předloženou disertační práci za natolik přínosnou, že ji předběžně klasifikuji jako *prospěla*.

19.12.2023

doc. PhDr. Zdeněk Hojda, CSc.

³ Například: Ekonomické typy báňských měst českého Krušnohoří v předbělohorské době, *Folia Historica Bohemica* 16, 1993, s. 35-52; Sociální struktura báňského města Kraslic na konci předbělohorského období, *Minulostí Západočeského kraje* 28, 1992, s. 127-174; Česko-saská hranice v Krušných horách do třicetileté války, in: *Čechy a Sasko v proměnách dějin*, Ústí nad Labem 1993, s. 133-140.